

razgovor sa svetislavom basarom

sumnjaj da postoje neke naročite inovacije u literaturi

A.C. *Kojih pet pitanja najčešće sebi postavljaš, i kojih pet odgovora na njih daješ?*

Pitanje koje najčešće sebi postavljam je zašto uopšte išta postoji. Drugo pitanje je zašto postojim ja, a treće, zašto postoje drugi. To su tri pitanja koja najčešće sebi postavljam, naravno ne u svim situacijama, nego kad ostanem sam i kad hoću da pišem.

Cetvrti i peto pitanje su: ako već nešto postoji, ako u nečemu postojim i ja, šta sam ja, i kako bih sebe odredio u ovom savremenom košmaru.

Ta pitanja koja sebi postavljam služe mi kao motivi da uopšte sednem da pišem. Nemam uopšte iluziju da će nekad doći do odgovora na ta pitanja. Jer, jedina istina koju imamo su banalnosti. Mene one ne interesuju kad pišem ili kad sednem da razmišljam; mene interesuju nemoguće stvari, izvan svakodnevnih. Kad kažem svakodnevne, mislim pritom i na knjige i na odgovore koji se svakodnevno nude. Dakle, interesuju me pitanja kao što su: Bog, Beskonačnost, Ništavilo i slično... Hodanje po vodi i sve te stvari koje izgledaju nemoguće...

B.K.: *Tvoja knjiženost je meditativna. A priče su pune banalnosti, te se svakodnevica, ako je tako posmatramo, pojavljuje kao dobra metafora.*

Naravno. Ja ta pitanja postavljam sebi unutar svakodnevne, jer živim u toj banalnosti. Ne mogu ni ja, niti iko može izvan nje. Upravo banalnost je ta koja tera čoveka da sve to nadide.

Jedino sigurno što znamo, to su te svakodnevne stvari, istine koje se više ni devojčice u sedmom razredu ne usuđuju da izgovore. Neka opšta mesta su zaista jedine konkretnе, provere, dokazane stvari. To jeste tako. Međutim, sad, šta? Treba to nekako... probiti, razbiti ogledalo, izaći iz toga.

A.C. *Dok sam čitao tvoje knjige, neprestano mi se nameta jedna ideja, ideja koja govori da je istina podjednako raspodeljena, ili objedinjena u svim stvarima i dogadanjima.*

Muslim da si dobro pročitao, onoliko koliko je moguće dobro pročitati; jer, treba prvo dobro napisati da bi se dobro pročitalo. Muslim da si u pravu. Nijedna pojava, ideja ili ideologija ne može polagati pravo na monopol na stvarnost. Pošto poznajemo samo stvarnost, i naša najveća halucinacija, naše najveće iluzije i zablude su deo stvarnosti. To nije nešto što dolazi odne-kud, iz nekog nepostojanja, jer, budući da postojimo, ono što ne postoji ne možemo znati, što je sasvim logično.

U tom smislu, ja sam provlačio kroz većinu knjiga, možda i u kroz druge tekstove, oglede, jednu ideju.

Ja sam, naime, agnostik, po svom dubokom ubedenju. Muslim da se ništa ne može sa sigurnošću saznati. Prema tome ne bi ni trebalo praviti neku oštru selekciju, razgraničavanje na stvari koje jesu i koje nisu. Sve što imamo su samo ideje, i u tom smislu je loše što su ljudi napustili ideju boga. Ne možemo ovde ulaziti u teološku raspravu, u dokazivanje da li bog postoji ili ne. U svakom slučaju ideja boga je jako korisna stvar, za sama zbijanja na svetu. Ukoliko ima ideje boga, to je neki centar, osa, axis, što bi se reklo u grčkom, koja, opet, ljudi drži na okupu, oni strepe od toga boga, plaše se što će se dogoditi, imaju eshatološku odgovornost...

Recimo, ako je ta ideja boga zamjenjena idejom zemaljskog carstva, hiljadugodišnjeg carstva, bezkonfliktnog društva, to je samo jedna ideja, kao i ideja boga. To društvo, ta ideja, nije ništa stvarnija nego ideja boga, ali je mnogo nesrećnija, zbog toga što popušta samovolji. Vidimo gde se nalazimo, dokle je došao čitav svet, ne samo istočni deo, nego čitav svet, dokle je dovela ta sekularizacija, ta demokratija u pravom smislu reči, vladavina volja, gde je svako sam sebi bog. To je, opet u vezi sa neuspehom jedne dobre ideje, a to je bila ideja ikonoborstva u Vizantiji, koja je, kao i sve što je dobro, izgubila.

Jer, ako skinemo boga sa neba i okačimo ga na zid, znači da smo boga ispoljili, on više nije u nama, ne strelimo više od njega, nego mu se klanjamo, i mislimo da je sve u redu.

Od slike boga na zidu, do slike Staljina na zidu, u istoriji je samo jedan mali korak, nekih hiljadu godina, što je beznačajno vreme.

Nije daleko dan kada će svako držati svoju ikonu na zidu i klanjati se tome. Mislim da svet ide prema jednoj takvoj atmosferi.

A.C. *Pošto smo se tako dobro složili o pitanju istine, ne misliš li da bi i knjige trebalo posmatrati kao prirodnu pojavu, jednaku padanju kiše, recimo?*

Ne bi trebalo praviti idolatriju ni od literature, ona je samo deo svega onoga što nazivamo (to je jedna banalna reč, koja je zloupotrebljavana, pogotovo na ovim prostorima) stvarnost.

I, uopšte nema potrebe pisati za večnost, jer ne znamo koliko će sve to potrajati, svakog sledećeg trenutka je moguće da se svet raspadne, da nestane u ništavilu, mada bi čovek voleo da te stvari potraju.

To nije nova ideja, mislim da je još dadaistička, da umetnost ne bi trebala da bude dugotrajna. Ako je tako, ona se uklapa u istoriju, drveni se, kameni se. Zašto ne napraviti, mislim da je to Rastko Petrović rekao, jednu skulpturu od leda, koja će se istopiti na proleće, ali će biti lepa, ili zašto ne sliku na koju se u beskonačnost dodaju detalji. Statičnost, na ovom svetu u kome je sve u kretanju i promeni, može biti opasna...

A.C. *Šta misliš o frazi »linija razvoja«?*

Literatura, umetnost uopšte je usko povezana sa vremenom u kome nastaje, ali mislim da taj razvojni tok nije linearan.

Ako krenemo, recimo od Egipta prema nama... teško je reći da je to uzlažna, ili čak silazna linija. Ali unutar jednog vremena usponi i padovi civilizacije vidljivi su i na njenoj umetnosti. Kada je naša, zapadna kultura krenula naniže, to se raspadaće sasvim lepo video i na literaturi.

A.C. *Ipak, ne može se reći da je umetnost samo ogledalo civilizacije.*

Tačno. Ali, ipak, ne možeš jednu »Gerniku« zamisliti u XIV veku, kada je u umetnosti dominirao Horor Vacui. Sve su slike ispunjene, nema ni jednog jedinog delića na kome nema nešto naslikano, ispunjeno je sve. Tada je bilo takvo vreme da su se ljudi strašno plašili te praznine. Ili, u ovo vreme, još uvek se može naići na portrete gospoda pod sunčobranom, ali je to besmislica. Po meni se naše vreme najbolje vidi na Frencisu Bejkonu.

A.C. *Jesi li video kako on sam izgleda?*

Da.

A.C. *Bolji je, muslim užasniji, od svih svojih slika.*

Naravno da je užasniji. On ne bi ni mogao izgledati kao neki uglađeni gospodin, kao Džems Din, ili Papa... To je neka umetnost koja razgrće površinu. Sa druge strane imamo Andy Warholu i njegovu školu, ili hiperrealiste, koji vide samo po površini. Znači, ili površina, koja je uglađena, hladna, ili kad se zarebre iza toga, monstrumi...

U tom smislu sam govorio da se vreme ogleda u umetnosti. A moguće je i sve uvrnuti: da umetnost izaziva promene u svetu, da nije posledica, nego uzrok svemu, što uopšte nije nemoguće.

A.C. *Kad već govorimo o odnosu umetnosti i stvarnosti, spomenimo važne preokrete koje je devetnaest vek ponudio dvadesetom i one koji su sledili, sve do Beketa, koji, opet ima mnogo veze sa nama...*

Opet moramo da se vratiimo mnogo ranije u istoriju. Naša civilizacija je utemeljena na jednoj apsurdnoj veri. Hrišćanstvo je apsurdna vera, jer veruje u stvari koje su zdravom razumu apsurdne: da bog može umreti, pa potom vaskrsnuti, to su sve apsurdne stvari, međutim...

Počeci naše civilizacije uopšte nisu verovali da je ovaj svet stvaran. To je jedna, vrlo bitna stvar. Počeci umetnosti zapada su usredsredeni na jedan svet koji nije, koji tek treba da nastane, koji nadilazi granice ovoga sveta. Međutim, kako je istorijskim tokom dolazio proces racionalizacije, došlo se i do toga da je ovaj svet stvaran. Ali, mnogo brže nego što je trebalo Evropi da se desakralizuje, ona je dovedena do pozitivizma (počeci XIX veka, XVIII vek), koji je konačno zagospodario.

Međutim... Za nekih 150 godina sve to je doživilo vrlo neslavan kraj, što se i vidi iz letimčnog pregleda istorije poslednjih 150 godina, u kojima su se, ako ništa drugo, dogodila dva besmislena rata, i ne samo to. To su samo najmarkantnije pojave. A tu su i manija trošenja, manija zabavljanja.

KARLOŠKA DVOJNICA HADIM VAN DER FREE SHOP

Svetislav Basara i Matic

S. R. . . o »imperativu inovacije«...?

Ne može se reći da sam ja inovator i sumnjam da postoje neke naročite inovacije u literaturi. Na formalnom planu, da. Iste se stvari ponavljaju i postoji nekoliko pravaca u literaturi, jedni gledaju svet pesimistički, drugi optimistički, treći kritički... ostaje jedino način na koji će se to ispričati. Ja ne mogu pričati o tim stvarima jezikom XIX veka, jer to nije jezik kojim govorim.

Jedino u tome je inovacija, što se sve to kaže malo drugaćije, malo shvatljivije. To je površinski, međutim... stuff, što kažu Englezi bit, srž od koje je načinjena literatura, se ne menja. Eto, uzimimo Šekspira. Njega more isti problemi kao i savremene pesnike, i to na mnogo bolji način. Ako bi neko sada ispričao iste te more Šekspirovim jezikom, bila bi to besmislica, anahronizam. Recimo isto to mori i Paula Celana, ali, jednim modernim jezikom.

S. R. Pre, recimo, 3-4 godine, ako knjiga nije nosila nešto novo, bar u tom površinskom sloju, ako nije imala taj »inovacijski angažman«, mač kritike bio je prema njoj veoma nemilosrdan.

Pa da, pre 3-4 godine... Kod nas se sve radi kampanjski, i tako je »bum« jedne literature bio mnogo više »bum« nego što je ta literatura davalala osnove za to. Čitava ta nova generacija pisaca je donela inovaciju, ali ne bitnu, jer je to bila inovacija samo u odnosu na literaturu koja je dominirala desetak-petnaest godina pre nje, literaturu koja je bila regionalno obojena, usredsredena na neke efemerne probleme. U tom smislu to jeste i inovacija. Inače, to što se kod nas radi je ipak stvar daleke prošlosti na zapadu (već pomalo daleke). To se sve radilo početkom 50-ih, dakle, ne može biti nikakva inovacija, ni na formalnom ni na sadržinskem planu. Ali, kažem, sve to nema nikakve veze... sve te inovacije blede pred jednim romanom kakve su »Seobe« Crnjanskog, koji ni u kom pogledu ne donosi nikakve inovacije, ali koga liceo smatram vrhunskim dometom srpske literature.

Imperativ inovacije i sve te rasprave su, zapravo mistifikacija, koje savremenoj literaturi samo odmažu. Ne mislim pri-

tom na savremenu literaturu u širem, nego u užem smislu (kao što postoje politika i dnevna politika, tako dnevnu politiku kroje političari, a dnevnu literaturu kritičari, i sve to već posle deset godina nema više mnogo veze...)

S. R. Šta je Postmodernizam (blagi smeđ)?

Ja zaista ne znam šta je postmodernizam. Mislim da je i to jedna mistifikacija. Mene, eto, svrstavaju u postmoderniste, ali ne znam šta su oni našli u tome...

Citam neke knjige gledam neke slike, koje su takode svrstane u postmodernizam i ne vidim neku nit koja bi ih na bilo koji način povezivala, osim što su slike slikane bojama, a knjige štampane... Taj pojam mi je potpuno nejasan. Kao i svi — izmi koji ne služe da pojasne, nego da zamute stvari.

A. C. Navika, kao propast, ili spas?

Ne znam. Bez navika, ili sa njima, čovek je propao. I ovako i onako, živeo poročno ili neporočno, zdravo ili makrobiotički... stvari teku svojim tokom, prema propasti. Sad, šta je iza te propasti? Da li nešto drugo ili ništa drugo, to ne znam. Sam život je navika.

A. C. Problem vrednovanja literature.

Nikad nisam shvatao literaturu kao takmičenje. To ipak nije prvenstvo Jugoslavije u pisanju knjiga. Mislim da se to samo kod nas tako takmičarski shvata.

Možda sam otisao, od svoje generacije, najdalje u nekom pravcu. Međutim, ima ljudi koji pišu lepše rečenice. Recimo, Nemanja Mitrović je neuporedivo bolji stilista od mene, pa, postoji jedan u svakom pogledu uglađeniji pisac kao što je David Albahari... Dakle, možda je moje ludilo unutar literature, izazvalo pažnju, isticanje...

S. R. Koga čitaš?

Citam sve. Ja sam, ustvari, čitalački manjak. Mnogo više volim da čitam, nego da pišem. U vojsci, na straži sam pročitao pravilo službe od prve do poslednje strane. Citam »Politikin zavavnik«, »Alana Forda«. Citam sve osim poezije. Poeziju ne volim.

S. R. Postoji li neka tvoja knjiga koju ne bi preporučio citocima?

Ne. Sve toplo preporučujem. A ne mislim dobro ni o jednoj. Posle godinu-dve dana kad otvorim neku svoju knjigu, kosa mi se diže na glavi, a ipak je preporučujem.

A. C. Vidiš li ti nekog ko dolazi iza tebe? (smeđ) (smeđ) Iza mene? Iza cele moje generacije?

Dok sam uredivao prozu »Književnoj Reći«, imao sam u vidi nekoliko momaka, međutim, više ih ne vidam. Nekima sam i objavljivao priče. Pošto to više ne radim, nemam više uvida u ono što mladi pišu. Jer ono što se objavljuje nije sve, postoji još jedna masa literature koja čeka da se objavi.

U svakom slučaju, sledeća generacija će morati mnogo da se potruđi. Ne znam kuda bi ona krenula. Ovi moji i ja smo na mnoge strane popunili one poslednje rupe. Evo, vidim da jedan momak koji je objavio u poslednjem kolu »Pegaza«, pravi pastiće na tekstove pisaca moje generacije. Dok, to postaje nešto kao... tradicija, ali mislim da to nije pravi izlaz. U svakom slučaju nešto će se pronaći. Ni posle te »stvarnosne proze« nije izgledalo da će se otići na ovu stranu, nego je baš izgledalo da će se ona kanonizovati. I kad dode vreme da izgleda da će se naša literatura kanonizovati, neki ventil će se pojavit. Nisam prorok, da bih znao na koji će to stranu krenuti. Možda se opet vrati nekoj »stvarnosnoj« literaturi, ali ne tako grubo, nego recimo, nešto slično italijanskom neo-realizmu. Jer, vreme je takvo. Ali, nezahvalno je procenjivati, čak i na sportskoj prognozi, a kamoli u ovakvim stvarima...

S. R. O dinamici objavljuvanja.

Relativno kasno sam počeo da objavljujem, a iza toga su bile godine i godine pisanja. To je bila masa stvari. I danas su to mase koje ču, kad budem imao vremena i volje, artikulisati u knjige. Dakle, to nije stvar neke brzine u pisanju, nego zrelosti da tu masu artikulišem u knjigu.

S. R. Velike pauze u objavljuvanju...

Ja se ne bavim drugim, osim sobom i literaturom, tako da imam dosta vremena. Mnogi ljudi nisu u situaciji da se dovoljno bave literaturom. Imaju obaveze, porodice, posao... Nije svako istog temperamento... Mada, i ja sam rad da napravim pauzu... moraće da protekne neko vreme da porazmislimo o sve-mu tome.

S. R. Ti si jedan od retkih iz svoje generacije, koji živi samo od književnosti. Kako se od nje živi?

Basara: Živi se slabo, kao što se od svega slabo živi danas i ovde, ali može se... ljudi žive od mnogo čudnijih stvari, recimo sakupljač kartonskih kutija ispred prodavnica. Živi se i od toga...

Razgovor vodili: Aleksandar Carić
Boris Kulenović, i Saša Radonjić